

Istotne założenia ekumenicznej formacji w świetle dokumentu Papieskiej Rady do Spraw Popierania Jedności Chrześcijan „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”

Significant Assumptions of the Ecumenical Formation in the Light of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity document “The Ecumenical Dimension of Pastoral Formation”

Słowa kluczowe: Kościół, ekumenizm, formacja, duszpasterstwo, komunია, wyższe uczelnie, parafia, katecheza.

Keywords: Church, ecumenism, formation, ministry, communion, higher education establishments, parish, catechesis.

Streszczenie

Opracowanie stanowi prezentację istotnych założeń ekumenicznej formacji w Kościele rzymskokatolickim mających swoje źródło w nauczaniu Soboru Watykańskiego II, a nakreślonych przez Papieską Radę do spraw Popierania Jedności Chrześcijan w dokumencie pt. „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej” opublikowanego w 1997 r. Omówione założenia ekumenicznej formacji dotyczyć będą trzech zasadniczych wymiarów kościelnej aktywności. W części pierwszej ukazane zostaną ekumeniczno-formacyjne zadania wyższych uczelni. W części drugiej, ekumeniczno-formacyjne zadania duszpasterstwa parafialnego. Natomiast w części trzeciej, ekumeniczno-formacyjne zadania katechezy.

¹ Ks. mgr-lic Krystian Muszalik, doktorant Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

Abstract

This paper presents the essential assumptions of the ecumenical formation in the Roman-Catholic Church which are based in the teaching of the Second Vatican Council, as outlined by the Pontifical Council for Promoting Christian Unity in the “Ecumenical dimension of pastoral formation” document. The article discusses the assumptions of the ecumenical formation in three parts. The first part reveals the ecumenical and formative tasks of higher education establishments. The second part describes the ecumenical and formative functions of the parish pastoral work. Furthermore, the third part contains the interfaith and developmental tasks of the catechism.

Wprowadzenie

Kategoria eklezjologii *communio* stanowi centralną myśl nauki o Kościele ukazanej przez Sobór Watykański II. Ojcowie soborowi uczynili wiele, aby Kościół był wyraźniej rozumiany jako ‘komunia’ i bardziej konkretnie jako ‘komunia’ urzeczywistniana. Co więc znaczy samo słowo *communio*? Podstawowy sens wskazuje na zjednoczenie człowieka z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. To zjednoczenie dokonuje się w słowie Bożym i sakramentach Kościoła (por. KK, nr 11). ‘Komunia’ z Ciałem Chrystusa w Eucharystii oznacza i sprawia, czyli buduje wewnętrzne zjednoczenie (‘komunię’) wszystkich wiernych w ciele Chrystusa, którym jest Kościół (por. 1 Kor 10,16 n.). I do takiego budowania komunii wezwał u początku nowego tysiąclecia papież Jan Paweł II w „Liście apostolskim *Novo millennio ineunte*”. Czynić Kościół domem i szkołą komunii — to zdaniem papieża — wielkie zadanie, które stoi przed Kościołem, jeśli chce pozostać wiernym Bożemu zamysłowi, a jednocześnie odpowiedzieć na najgłębsze oczekiwania współczesnego świata (por. Jan Paweł II 2001, nr 43). Wiemy jednak, że ludzka bezmyślność i grzech przyczyniły się do rozbicia komunii w wymiarze horyzontalnym, stąd wielkim wezwaniem naszych czasów jest podjęcie starań o przywrócenie pełnej widzialnej jedności chrześcijan, którzy wierzą w tego samego Boga i pragną z Nim komunii. Aby owa komunია mogła się urzeczywistnić, potrzeba permanentnej formacji pastoralnej,

która w swoich założeniach będzie służyła lepszemu poznaniu chrześcijan między sobą, zrozumieniu siebie i ostatecznie przywróceniu pełnej widzialnej jedności podzielonego chrześcijaństwa. Dlatego obowiązkiem każdego ochrzczonego jest „zdobycie lepszej znajomości doktryny i historii, życia duchowego i kulturowego, psychologii religijnej oraz kultury właściwej braciom” (DE, nr 10). Przez ekumeniczną formację rozumie się więc wszelkie działania, które służą takiemu kształtowaniu serc i ducha ludzi wierzących, ich postaw ludzkich i religijnych, aby łatwiejsze było poszukiwanie jedności pośród chrześcijan (por. EWFP, nr 5; Dyrektorium, nr 68). Zatem formacja ma służyć nie tylko pogłębieniu wiedzy, ale ma prowadzić do nawrócenia i zaangażowania ekumenicznego u tych, którzy jej podlegają, oraz umocnieniu ducha wiary (por. EWFP, nr 7a). A nieodzownym elementem całego procesu jest otwarcie na Ducha Świętego, który przełamuje opór ludzkich serc i prowadzi ku pełni prawdy i jedności (por. EWFP, nr 10).

W niniejszym opracowaniu zaprezentowane zostaną istotne założenia dla ekumenicznej formacji w obszarze uczelni wyższych (część pierwsza), w duszpasterstwie parafialnym (część druga) i w katechezie (część trzecia). Będą one oparte na wskazaniach zawarte w dokumencie Papieskiej Rady do spraw Popierania Jedności Chrześcijan pt. „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”.

Ekumeniczno-formacyjne zadania wyższych uczelni

Troska o jedność, o budowanie kościelnej komunii powinna leżeć na sercu każdego chrześcijanina, ale w sposób szczególny zadanie to stoi przed tymi, którzy są odpowiedzialni za formację kandydatów do kapłaństwa i studentów teologii, a mianowicie przełożeni i nauczyciele wyższych instytutów oraz instytucji specjalistycznych (por. Dyrektorium, nr 55).

Dyrektorium bardzo mocno kładzie nacisk na formację doktrynalną i zaleca biskupom, by podejmowali troskę o ekumeniczny wymiar programu studiów każdego z przedmiotów oraz by w *Ratio studiorum*

nie zabrakło miejsca dla studium ekumenizmu (por. Dyrektorium, nr 72). Działalność ekumeniczna w ramach poszczególnych przedmiotów musi być na wskroś katolicka, czyli wierna prawdzie, którą odziedziczyliśmy po apostołach i ojcach Kościoła, oraz zgodna z wyznawaną wiarą Kościoła katolickiego (por. DE, nr 24). Dodać należy jeszcze ducha miłości i pokory (por. DE, nr 11). Tylko taka postawa jest fundamentem każdej z metod prawdziwego i dobrego dialogu. W odniesieniu do poszczególnych przedmiotów na szczególną uwagę zasługują takie elementy jak: hermeneutyka; 'hierarchia prawd' i owoce dialogu ekumenicznego (por. EWFP, nr 10-15).

Przez hermeneutykę rozumie się sztukę interpretacji i właściwego przekazu prawd zawartych w księgach Pisma Świętego oraz w dokumentach Kościoła takich jak: teksty liturgiczne, orzeczenia soborowe, pisma ojców i doktorów Kościoła jak również różne dokumenty zawierające autoryzowane nauczanie Kościoła i teksty ekumeniczne (por. EWFP, nr 11). Dzięki hermeneutyce możemy uczyć się odróżniać 'sam depozyt wiary', czyli prawdy zawarte w doktrynie, od sposobu, w jaki te prawdy zostały sformułowane, oraz odróżniać głoszone prawdy od sposobów ich przyjmowania i naświetlania, jak również odróżniać Tradycję apostołską od tradycji ściśle kościelnych. Ta różnorodność teologiczna, mająca swe źródło w zróżnicowaniu metod i sposobu przekazu treści w zgłębianiu tajemnic Bożych, może pokazać, że konkretne sformułowania teologiczne, choć między sobą zróżnicowane, nie muszą się wzajemnie wykluczać, ale mogą się dopełniać, co ma poprowadzić do powstania wspólnych sformułowań co do rozumienia prawd wiary. Takie założenie służy kształtowaniu i rozwijaniu 'języka ekumenicznego' (por. EWFP, nr 11), co ma istotne znaczenie w całości ekumenicznych procesów.

Kolejnym elementem dialogu jest szacunek wobec 'hierarchii prawd' doktryny katolickiej. Wprawdzie wszystkie głoszone prawdy należy w posłuszeństwie wiary przyjmować, ale nie wszystkie zajmują takie samo centralne miejsce w tajemnicy objawionej w Jezusie Chrystusie (por. Dyrektorium, nr 75). Jak wskazuje „Dyrektorium” problem

hierarchii prawd został również poruszony w dokumencie zatytułowanym: „Refleksje i sugestie dotyczące dialogu ekumenicznego”:

Nie wszystko sytuuje się na tej samej płaszczyźnie, zarówno w życiu Kościoła, jak i w jego nauce; oczywiście, wszystkie prawdy objawione wymagają takiego samego przyłgnięcia wiary, zależnie od samej podstawy tajemnicy objawionej, sytuują się one różnorodnie wobec siebie i mają różne odniesienia do siebie (Dyrektorium, nr 176).

Trzeba tu zaznaczyć, że ‘hierarchia prawd’ jest jednocześnie przedmiotem dialogu ekumenicznego (por. EWFP, nr 12). Zatem w dialogu ekumenicznym teologowie, którzy poświęcają się studium Bożych tajemnic, powinni zawsze kierować się umiłowaniem prawdy oraz nastawieniem pełnym miłości i pokory. Owa hierarchia prawd ma torować drogę, która dzięki bratniemu współzawodnictwu będzie pobudzała wszystkich do głębszego poznania i jaśniejszego ukazania niedoścignionych bogactw Chrystusowych (por. DE 11).

Jako trzeci element dialogu należy wskazać na owoce dialogu ekumenicznego. Każdy, kto odpowiada za nauczanie, winien uważnie ocenić owoce dialogu w świetle przedmiotu, co do którego jest kompetentny. Właściwa ocena ich wartości kształtuje nowe spojrzenie, co z kolei może ułatwić proces recepcji kierowany przez oficjalny autorytet nauczycielski Kościoła, który jest odpowiedzialny za wydanie ostatecznego osądu odnośnie do deklaracji ekumenicznych (por. EWFP, nr 13). Gdy natomiast kompetentne władze dojdą do przekonania, że owoce dialogu są gotowe do poddania ocenie, członkowie Ludu Bożego, zgodnie ze swoją rolą i charyzmatem, powinni zostać zaangażowani w postępowanie krytyczne. Wierni są bowiem powołani do wykonywania nadprzyrodzonego zmysłu wiary (*sensus fidei*), który przysługuje całemu ludowi, gdy ‘poczynając od biskupów aż po ostatniego z wiernych świeckich’, wyraża on powszechną zgodę co do prawd dotyczących wiary i obyczajów. Dzięki temu zmysłowi wiary, obudzonemu i ożywionemu przez Ducha Prawdy i pod przewodnictwem świętego magisterium, które pozwala, jeśli się go wiernie słucha, przyjmować już nie słowo ludzkie, lecz prawdziwie

słowo Boga, Lud Boży przywiązuje się niezłomnie do wiary przekazanej świętym raz na zawsze. Wnika w nią głębiej, wyjaśniając ją tak, jak trzeba i wciela ją w swoje życie (por. DE, nr 179).

Co do metody ekumenicznej w nauczaniu poszczególnych dyscyplin teologicznych winny być brane pod uwagę następujące kwestie:

- wspólne elementy wszystkim chrześcijanom,
- punkty zgody,
- wyniki dialogów ekumenicznych.

Przy poszukiwaniu wspólnych elementów już ukazuje się komunია istniejąca między chrześcijanami. Wyraża się to przez szacunek dla Żywego Słowa Bożego, dalej przez wiarę w Trójjedynego Boga, dzieło zbawcze Chrystusa, Syna Bożego, który stał się człowiekiem. Jedność wyraża się także w różnych wyznaniach wiary – *Credo*, które są wspólnym dziedzictwem chrześcijan. Ponadto jedność uwidacznia się w sakramencie chrztu, który kontynuuje fundamentalne więzy między chrześcijanami i prowadzi wszystkich do pełnej, widzialnej komunii. Należy również wskazać na wielkie bogactwo liturgii, duchowości i doktryny, które każde wspólnoty pieczołowicie strzegą (por. EWFP, nr 17). Ta bogata różnorodność może ułatwić rozróżnienie rzeczywistych sprzeczności od sprzeczności pozornych oraz przestudiowanie ich w ramach nauczanych przedmiotów (por. EWFP, nr 18).

Podjmując więc praktyczne zastosowanie wyżej wymienionych uwag, zaleca się władzom instytucji akademickich oraz innym odpowiedzialnym wspieranie wszystkich nauczających specyficzne przedmioty. Owo wspieranie może dokonywać się przez regularne spotkania rady profesorskiej w ramach specjalizacji z zakresu bioetyki, teologii dogmatycznej, moralnej, liturgiki, historii Kościoła, itd. W związku z tym zaleca się:

- Wspólne przestudiowanie istotnych elementów dla skutecznego nauczania w ramach różnych wykładów akademickich i wspieranie właściwego wdrażania wymiaru ekumenicznego na wszystkich poziomach studiów.

- Rozwinięcie programów nauczania, tak aby uwzględniały poziom wewnętrznej formacji studentów oraz to, co jest konieczne dla pełnego uczestnictwa w studiach ekumenicznych.
- Wsparcie współpracy i prób koordynacji między profesorami różnych dziedzin, wielorakich instytucji, tak aby było zagwarantowane interdyscyplinarne nauczanie ekumeniczne, wedle zaleceń „Dyrektorium”.
- Promocję współpracy z profesorami pochodzącymi z innych Kościołów i Wspólnot
- Przygotowanie na rzecz władz kościelnych i akademickich rad albo odpowiednich w każdej sytuacji wskazań uwzględniając konieczność zastosowania tych ogólnych zasad i norm do konkretnych sytuacji (por. EWFP, nr 20).

„Dyrektorium” zwraca też uwagę, że osoby zajmujące się nominacjami w obrębie wydziałów teologicznych i seminariów powinny mieć pewność, czy zatrudnieni nauczyciele i badacze godzą się włączyć metodę ekumeniczną do swoich przedmiotów (por. EWFP, nr 21).

Ekumeniczno-formacyjne zadania duszpasterstwa parafialnego

Dążenie do jedności stanowi samo serce koncepcji Kościoła. Zatem formacja ekumeniczna winna zmierzać do tego, by wszyscy chrześcijanie zostali ożywieni duchem ekumenicznym, niezależnie od tego, jaka jest ich misja i konkretna funkcja w świecie i w społeczeństwie. W życiu człowieka wierzącego, napełnionego Duchem Chrystusa, pierwszorzędne znaczenie ma dar wyblągany przez Chrystusa przed Męką, tzn. „łaska jedności” (Dyrektorium, nr 58). Tą jednością jest przede wszystkim jedność z Chrystusem w tym jedynym ruchu miłości ku Ojcu i bliźnim. Po drugie, jest ona głęboką i aktywną komunią wiernego z Kościołem powszechnym w Kościele partykularnym, do którego on przynależy. Wreszcie po trzecie, jest ona pełnią widzialnej jedności, do której się dąży razem z wszystkimi chrześcijanami innych Kościołów i Wspólnot

eklezyjalnych (por. Dyrektorium, nr 58). Stąd wypływa konieczność ekumenicznej formacji w ramach duszpasterstwa parafialnego.

To parafia jako ta wspólnota kościelna, która gromadzi się przy stole Eucharystii, powinna stawać się miejscem szczególnego i autentycznego świadectwa ekumenicznego. Zatem jednym z istotnych zadań parafii jest wychowanie jej członków w duchu ekumenicznym. Realizacja tego zadania wymaga szczególnej uwagi odnośnie do treści i form wypowiedzania, zwłaszcza homilii, a także katechezy. Wymaga również odpowiedniego programu duszpasterskiego.

Zadaniem duszpasterza jest przepajać duchem ekumenicznym wszystkie wymiary pasterskiej działalności, co z kolei ma służyć wychowaniu wiernych do ekumenicznej dojrzałości i odpowiedzialności za Kościół (Pytel 1969, 88). W powszechną świadomość wiernych stanowiących wspólnotę parafialną musi wnikać przekonanie, iż w budowanie ekumenicznej jedności swój określony wkład wnosi każdy chrześcijanin, a ekumeniczne zaangażowanie stanowi imperatyw chrześcijańskiego sumienia oświeconego przez wiarę i prowadzonego przez miłość (por. UUS, nr 8). Gerard Kusz wskazując na ekumeniczną orientację duszpasterstwa wylicza dziesięć wskazań, które, jego zdaniem, mogą istotnie wpłynąć na ekumeniczną formację w parafii:

- 1) Chcemy zło przewyciężyć dobrem.
- 2) Chcemy wystrzegać się uogólnień i zbyt pochopnych wniosków i sądów.
- 3) Nie chcemy się cieszyć ze słabości innego Kościoła, lecz radować się wszelkimi oznakami wewnętrznej mocy.
- 4) Chcemy zawsze czynić to, co nakazuje nam nasze sumienie, a nie pytać ciągle o to, czy inni mają rację.
- 5) Nie chcemy partnera dialogu podejrzewać o najgorsze intencje (taktyka, manewr, podstęp), ale chcemy wierzyć, że Duch Święty porusza (pobudza) tych ludzi, którzy należą do innego Kościoła.
- 6) Zanim innym wskażemy na ich błędy i odchylenia, chcemy najpierw zapytać siebie, czy te same błędy nie występują u nas.
- 7) Chcemy się strzec wszelkiej wyznaniowej pewności siebie.

- 8) Chcemy prosić Boga, aby ustrzegł nas przed patrzeniem na innych z góry.
- 9) Chcemy trzymać się z dala od wszelkich namiętności.
- 10) Chcemy zadbać, na miarę naszych możliwości, o wykorzenie wszelkich antagonizmów na tle religijnym (Kusz 1997, 790).

Wyżej wymienione wskazania podjęte w duszpasterstwie parafialnym z pewnością mogą przyczynić się do kształtowania u wiernych autentycznie ekumenicznych postaw. W duszpasterstwie parafialnym należy wykorzystywać szczególne okazje, które sprzyjają pogłębieniu wzajemnych więzi międzyludzkich i międzywyznaniowych (por. Kusz 1997, 791).

Duszpasterstwo parafialne ma szczególne miejsce w urzeczywistnianiu się tzw. ekumenizmu duchowego, który stanowi duszę całego ruchu ekumenicznego. Ekumenizm duchowy ma na celu odrodzenie duchowe, wewnętrzną odnowę dokonującą się poprzez nawrócenie oraz modlitwę o jedność chrześcijan (por. Nagy 1985, 224).

Kiedy podejmuje się wysiłki na rzecz jedności, koniecznością staje się dawanie pierwszeństwa nawróceniu serca, życiu duchowemu i jego odnowie. Konsekwencją takiej postawy jest szacunek dla innych, wspólna modlitwa i praca na rzecz jedności. W konsekwencji autentyczna odnowa, obok nawrócenia i świętości życia, musi podejmować również reformę kościelną polegającą na eliminowaniu z życia Kościoła zła oraz braków i błędów, które stanowią przeszkodę w realizacji dążeń do jedności (por. Nagy 1985, 224).

Trudno sobie wyobrazić dynamikę ekumenizmu duchowego bez prywatnych i publicznych modlitw o jedność chrześcijan. Indywidualne modlitwy poszczególnych chrześcijan o jedność są istotnym elementem składowym wielkiej odpowiedzialności za sprawę pełnej jedności Kościoła i dlatego powinny mieć swoje miejsce w codziennej modlitwie każdego ochrzczonego. Szczególne też miejsce w dążeniu do pełnej widzialnej jedności Kościoła nabiera modlitwa wspólnotowa. Wspólne modlitwy są skutecznym środkiem do wyblągania daru

jedności i stanowią autentyczny wyraz więzów jednoczących katolików z innymi chrześcijanami (por. DE, nr 8). Modlitwa powinna w ramach duszpasterstwa przyjmować różne formy, by w ten sposób z jednej strony uświadamiać wiernym jej wielki wkład w budowanie jedności, a z drugiej strony, by tę jedność w ten sposób budować. Jedną z najbardziej znanych form modlitwy wspólnotowej na rzecz jedności Kościoła jest Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, który w sposób szczególny łączy uczniów Chrystusa i jest znakiem świadomości, że obowiązek modlitwy o jedność stanowi ‘imperatyw chrześcijańskiego sumienia’ i winien być traktowany jako integralna część życia całej wspólnoty Kościoła, jak i każdego chrześcijanina z osobna (por. Glaeser 2003, 47). W naszej – opolskiej diecezji – cenny wkład w przywrócenie pełnej jedności pośród chrześcijan ma Ekumeniczna Modlitwa Młodych, która gromadzi młodych ludzi różnych wyznań w I Niedzielę Adwentu. Istotą tego nabożeństwa jest rozważanie słowa Bożego oraz wspólny śpiew uwielbienia. Warto również wspomnieć o ekumenicznym wieczorze kolęd, który gromadzi w kościele oo. franciszkanów pw. Świętej Trójcy w Opolu chrześcijan różnych Kościołów (por. Glaeser 2003, 53). Szczególnie też ważną formą spotkań ekumenicznych podejmowanych w ramach diecezji opolskiej są modlitewne spotkania Taizé. Spotkania te przyjmują różne formy, począwszy od spotkań w ramach małych grup przyparafialnych, poprzez rekolekcji w samym Taizé, aż po Europejskie Spotkania Młodych, organizowane w różnych miastach Europy w ramach ‘Pielgrzymki zaufania przez ziemię’. Wspólna modlitwa o charakterze medytacji nad słowem Bożym, śpiew kanonów, adoracja ikony krzyża gromadzi chrześcijan różnych wyznań, ale również wyznawców innych religii.

Wspomniane wyżej sposoby oddziaływania ekumenicznego w ramach duszpasterstwa parafialnego są tylko pewnym zasygnalizowaniem rozlicznych możliwości, jakie można podejmować celem budowania autentycznej jedności wierzących w tego samego Jezusa Chrystusa.

Szczególne pole działań ekumenicznych otwiera się również w ramach katechezy, co stanowi temat rozważań następnego rozdziału.

Ekumeniczno-formacyjne zadania katechezy

W kształtowaniu chrześcijańskiej postawy, tak u dorosłych, jak i u młodzieży i dzieci, wymiar ekumeniczny stanowi istotny i nieodłączny element. Stąd zwłaszcza na polu katechezy istnieje potrzeba ciągłego poszukiwania metod, środków oraz sposobów ekumenicznej formacji. Zatem u początku ekumenicznego wymiaru katechezy musi istnieć ekumeniczna formacja katechetów. Od tego, jaka jest świadomość ekumeniczna katechety, zależy w znacznym stopniu ekumeniczna formacja młodego pokolenia. Tylko katecheta charakteryzujący się duchem ekumenizmu, znający dobrze doktrynę katolicką, kochający Kościół oraz otwarty na dialog, tolerancję, poszanowanie innych wyznań i religii, będzie potrafił kształtować konfesyjną otwartość u powierzonych sobie uczniów (por. Kostorz 2007, 234). Tylko dialogiczna postawa stwarza okazję do spotkania się i odkrycia drugiego w całej prawdzie; do przełamania barier i dystansu, co służy wzajemnemu zrozumieniu i zbliżeniu.

Nieodzowny wpływ na jakość formacji katechetów w pierwszym rzędzie mają nauki teologiczne skoncentrowane na tematyce ekumenicznej. To one przygotowują od strony merytorycznej do przekazywania doktryny katolickiej i wiedzy dotyczącej współczesnego ruchu ekumenicznego. Natomiast nauki psychologiczno-pedagogiczne uczą umiejętności komunikacji interpersonalnej (por. Kostorz 2007, 234).

Formacja katechetów pojmowana jako proces zmierzający do ukształtowania dojrzałej, służebnej, dialogicznej i twórczej osobowości dzieli się na podstawową, która urzeczywistnia się w ramach studiów teologicznych oraz na permanentną, która dokonuje się we wspólnocie Kościoła i w służbie Kościołowi (por. Kostorz 2007, 234). Należy zaznaczyć, że formacja podstawowa ma charakter organiczny i systematyczny, a składają się na nią takie wymiary życia wspólnoty kościelnej jak: chrześcijańskie orędzie, liturgia, „Katechizm Kościoła Katolickiego”,

nauczanie Kościoła, znajomość człowieka i kontekstu społeczno-kulturowego, pedagogika wiary, dydaktyka i metodyka katechezy oraz praktyki katechetyczne na wyższych poziomach nauczania. Natomiast formacja permanentna urzeczywistnia się przez podejmowane m.in. dni skupienia, rekolekcje, sympozja i wykłady, warsztaty katechetyczne, itp. (por. Kosterz 2007, 234).

Ujmując integralnie ekumeniczną formację katechetów, można ją zawrzeć w trzech kolejnych wymiarach: 'być', 'wiedzieć', 'umieć działać' (por. DOK, nr 238). Wymiar 'być' dotyczy dojrzewania w wierze i apostołstwie i tu oczekuje się od katechety równowagi uczuciowej, zdolności do nawiązywania i podtrzymywania relacji i dialogu, szacunku oraz miłości do katechizowanych (por. DOK, nr 238). Wymiar 'wiedzieć' odnosi się do dogłębnego poznania orędzia płynącego z Pisma Świętego, Tradycji i nauczania Kościoła, które katecheta będzie przekazywał katechizowanym, oraz do znajomości adresatów i całego kontekstu społeczno-kulturowego, w którym przepowiadanie będzie się urzeczywistniało (por. DOK, nr 238). Ostatni wymiar zwany 'umieć działać' wiąże się z praktycznym zastosowaniem wiedzy w procesie formacji uczniów w taki sposób, by katecheta mógł wspierać ich we wzrastaniu w wierze i dążeniu do dojrzałości ludzkiej (por. DOK, nr 238).

Te trzy wymiary w sposób szczególny wpisują się w ekumeniczne ukierunkowanie katechezy. Nie można jednak pominąć bardzo istotnego elementu, jakim są odpowiednie programy i podręczniki do nauczania religii. To programy i podręczniki stanowią podstawowe źródło określające zakres celów i treści związanych z wychowaniem ekumenicznym oraz wpływają na myślenie ekumeniczne dzieci i młodzieży. Jeśli zatem celem programów i podręczników ma być służba na rzecz budowania międzykościelnej wspólnoty, winny one szanować zasadę prawdy, miłości i ekumenicznej wymiany (por. Napiórkowski 1997, 773).

Szczegółne miejsce w szkolnych programach nauczania religii zajmuje realizacja celów o charakterze dydaktyczno-wychowawczym dotyczących świadomości ekumenicznej i postaw z tym związanych. Cele

te winny zakładać nade wszystko strategię edukacji w duchu dialogu, szacunku i tolerancji, co z kolei znajdzie przełożenie na konkretne postawy katechizowanych. Natomiast realizacja tych założeń winna się dokonywać przez programowanie podręczników z uwzględnieniem wytycznych współczesnego ruchu ekumenicznego, a mianowicie: poznanie doktryny własnego Kościoła, poznanie inaczej wierzących, kształtowanie postawy otwartej na ekumenizm (por. Kistorz 2007, 241).

Należy jednak pamiętać, iż pierwszeństwo w programach nauki religii winien mieć wymiar duchowy i społeczny formacji ekumenicznej. Chodzi tu przede wszystkim o budzenie u katechizowanych wrażliwości na potrzebę zaangażowania w budowanie jedności poprzez zaangażowanie modlitwne, dzieła miłosierdzia, oraz rozwijanie u siebie samego cech niezbędnych w owocnym dialogu ekumenicznym (otwartości, szacunku, dążenia do prawdy, umiejętności słuchania i negocjowania, tolerancji); (por. Kistorz 2007, 242).

Podręczniki katechetyczne dla dzieci i młodzieży, aby realizowały zadanie formacji ekumenicznej, powinny zawierać podstawowe, dostosowane dla określonego poziomu nauczania i jego adresatów, celowo dobrane, logicznie, rzeczowo i psychologicznie uporządkowane treści dotyczące samego ruchu ekumenicznego oraz innych Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich, przedstawionych za pomocą słów (np. nauka Pisma Świętego, nauczanie Kościoła) i grafiki (np. fotografie, mapy, wykresy); (por. Kistorz 2007, 243).

W całym procesie nauczania i formacji niezbędne są również ćwiczenia i zadania, które mają pobudzić uczniów do samodzielnego poszukiwania wiedzy z zakresu ekumenizmu i zastosowania jej w codziennym życiu. Zadania te można ująć w dwie grupy: zadania dydaktyczne i wychowawcze. Zadania dydaktyczne prowadzą do opanowania przez katechizowanych wiadomości dotyczących szeroko rozumianego ekumenizmu, łącznie z ich uporządkowaniem i utrwaleniem. Natomiast zadania wychowawcze prowadzą do nabycia konkretnych umiejętności racjonalnego posługiwania się już zdobytą wiedzą w konkretnych

realiach codziennego życia (jedność w rodzinie, szkole, parafii i między wspólnotami chrześcijańskimi; Adamek 1994, 91).

Podsumowanie

Formacja ekumeniczna stanowi dziś jeden z nieodzownych elementów pośród w pełni świadomie podejmowanych kroków na drodze budowania i umacniania siostrzano-braterskich więzów między Kościołami. Ona otwiera na dialog, który z góry zakłada bezpośrednie spotkanie osób, wymianę myśli, wewnętrzne ubogacenie i zbliżenie. Dlatego jest ona istotna zwłaszcza dla tych, którzy przygotowują się, aby służyć dziełu jedności. Ale winna też zmierzać do tego, by wszyscy chrześcijanie zostali ożywieni duchem ekumenicznym, niezależnie od tego, jaka jest ich misja i funkcja w świecie i społeczeństwie (por. Glaeser 2000, 236).

Budowanie komunii pośród chrześcijan staje się dla każdego ucznia Chrystusa imperatywem chrześcijańskiego sumienia. Dlatego posługując się dokumentem Papieskiej Rady do spraw Popierania Jedności Chrześcijan: „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”, pragnąłem w niniejszej pracy wskazać istotne założenia ekumenicznej formacji w owych trzech wymiarach: uczelni wyższych, duszpasterstwa parafialnego i katechezy. W tych przestrzeniach każdy może odnaleźć siebie i na nowo przejąć się koniecznością, którą zlecił nam Pan – dążenia do pełnej widzialnej jedności uczniów Chrystusa. Każdy też na swój sposób w zależności od miejsca i funkcji we wspólnocie wierzących ma Chrystusowy nakaz „aby stanowili jedno” (J 17,22) realizować. Ostatecznie dzieło to ma dokonać się w nas i przez nas dzięki działaniu i mocy Ducha Św., którego stale trzeba nam przyzywać, by nas uświęcał, prowadził i wspierał w realizacji zadań budowania komunii, bo to On jest jej ostatecznym sprawcą.

Bibliografia

- Adamek, Irena. 1997. *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- DE: Sobór Watykański II. 1968. „Dekret o ekumenizmie «Unitatis reintegratio».” W Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 203-218. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- DOK: Kongregacja ds. Duchowieństwa. 2002. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Dyrektorium: Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan. 1994. „Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu.” *Communio* 2: 3-93.
- EWFP: Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan. 1998. *Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej*. Opole: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża.
- Glaeser, Zygfryd. 2000. *Ku eklezjologii „Kościołów siostrzanych”*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu.
- Glaeser, Zygfryd. 2003. „Życie ekumenią na Śląsku Opolskim – perspektywa katolicka.” W *Życie ekumenią w Kościołach lokalnych*. Red. Piotr Jaskóła, Rajmund Porada, 47-61. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu.
- Jan Paweł II. 2001. „List apostolski «Nuovo millennio ineunte».” Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów „SCJ”.
- KK: Sobór Watykański II. 1968. „Konstytucja dogmatyczna o Kościele «Lumen gentium».” W Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 105-170. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. 2002. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum.
- Kostorz, Jerzy. 2007. *Ekumeniczny wymiar posoborowej katechezy w Polsce*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu.

- Kusz, Gerard. 1997. „Ekumeniczna orientacja duszpasterstwa.” W *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. Waclaw. Hryniewicz, Jan Sergiusz, Gajek, Zbigniew Koza, 783-791. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Nagy, Stanisław. 1985. *Kościół na drogach jedności*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Napiórkowski, Celestyn. 1997. „Obiektywne i życzliwe poznanie innych Kościołów. Kwestia podręczników teologii i katechizmów.” W *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*. Red. Waclaw. Hryniewicz, Jan Sergiusz, Gajek, Zbigniew Koza, 772-782. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Pytel, Jan. 1969. „Ekumeniczna postawa duszpasterska.” *Ateneum Kapłańskie* 61/1: 85-91.
- UUS: Jan Paweł II. 1995. *Encyklika «Ut unum sint»*. Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława B.M.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXII

Zeszyt 3

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2020

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanoli Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANS [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 16,7

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie (ZYGFRYD GLAESER)..... 745

ARTYKUŁY

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFRYD GLAESER, „*Dekret Unitatis redintegratio*”
jako magna charta ekumenizmu..... 749

KARD. KURT KOCH, *Ut unum sint – die Enzyklika zur Vertiefung des ökumenischen Einsatzes der römisch-katholischen Kirche*..... 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sakramentalność Kościoła jako pra-problem ekumeniczny* 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ekumenizm w dokumentach Ogólnoprawosławnego Soboru na Krecie w 55 rocznicę „Dekretu o Ekumenizmie Unitatis redintegratio”* 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Dekret Unitatis redintegratio z perspektywy Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego po 55 latach od jego ogłoszenia*..... 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *Rzymskokatolickie i prawosławne rozumienie ekumenizmu. Analiza porównawcza dokumentów „Unitatis redintegratio” (1964) i „Relacje Kościoła prawosławnego z pozostałym światem chrześcijańskim” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspektywy dialogu luterkańsko-rzymskokatolickiego po obchodach jubileuszu 500-lecia Reformacji w Polsce*..... 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Ekumena wartości: między ekumenizmem konfesyjnym a ekumenizmem globalnym. Refleksje wokół „Dekretu o Ekumenizmie” (1964) oraz „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” (2019)*..... 917

JÓZEF BUDNIAK, *Egzemplaryczny przykład recepcji dekretu soborowego o ekumenizmie Unitatis redintegratio na Śląsku Cieszyńskim* 941

ARTUR MATUSZEK, *Recepcja „Dekretu o Ekumenizmie” w Czechach* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainische Kirchen und der Ruf zur christlichen Einheit* 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *Potrzeba ekumenizmu w opinii młodzieży słowackiej*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ekumeniczna formacja wyzwaniem i zadaniem Kościołów</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Formacja ekumeniczna i jej znaczenie dla całokształtu zjednoczeniowych zmagañ</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Istotne założenia ekumenicznej formacji w świetle dokumentu Papieskiej Rady do Spraw Popierania Jedności Chrześcijan „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>Obraz muzułmańskiego uchodźcy w komunikacji potocznej a kwestia bliźniego</i>	1077
Wykaz autorów	1097

Contents

Introduction (ZYGFRYD GLAESER) 745

ARTICLES

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFRYD GLAESER, *“The Unitatis Redintegratio decree” as the Magna Carta of Ecumenism* 749

CARD. KURT KOCH, *“Ut unum sint” – an Encyclical that Deepens the Ecumenical Involvement of the Catholic Church* 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sacramentality of the Church as the Original Problem of Ecumenism*..... 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ecumenism in the Documents of the Pan-Orthodox Council of Crete on the 55th Anniversary of the “Decree on Ecumenism Unitatis Redintegratio”*..... 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Decree Unitatis redintegratio: a view from the Russian Orthodox Church 55 years after its announcement* 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *The Roman Catholic versus the Orthodox Understanding of Ecumenism A Comparative Analysis of “Unitatis redintegratio” (1964) and “Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspective for Lutheran-Roman Catholic Dialogue after the 500th Anniversary of the Reformation in Poland* 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Community of values: between Confessional Ecumenism and Global Ecumenism. Reflections around the “Decree on Ecumenism” (1964) and the “Document on human brotherhood for world peace and coexistence” (2019)* 917

JÓZEF BUDNIAK, *Distinctive Example of the Reception of the Conciliar “Decree on Ecumenism Unitatis redintegratio” in Cieszyn Silesia*..... 941

ARTUR MATUSZEK, *Reception of the “Decree on Ecumenism” in the Czech Republic* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainian Churches and the Call to Christian Unity* ... 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *The Need for Ecumenism in the Opinion of Slovakian Youth*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ecumenical Formation as a Challenge and a Task for Churches</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Ecumenical Formation and its Significance for the Entirety of Unifying Efforts</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Significant Assumptions of the Ecumenical Formation in the Light of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity document "The Ecumenical Dimension of Pastoral Formation"</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>The Image of Muslim Refugee in the Colloquial Communication and the Question of Neighbour</i>	1077
List of authors	1097

Wykaz autorów

abp Alfons Nossol, dyrektor@sebastianeum.pl, ul. Parkowa 1b, 47-325
Kamień Śląski

Zygfryd Glaeser, zygfryd.glaeser@uni.opole.pl, ul. Kard. Kominka 1a,
45-032 Opole

kard. Kurt Koch, kkoch@christianunity.va, Piazza del Sant'Uffizio,
11;00193 Roma, Włochy

Janusz Królikowski, jkroliko@poczta.onet.pl, Matki Bożej Fatimskiej
39, 33-100 Tarnów

abp Jerzy (Pańkowski), j.pankowski@chat.edu.pl, Chrześcijańska Aka-
demia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771
Warszawa

bp Serafin (Włodzimierz Leonidowicz Amielczenkow), seraphim@
list.ru, 109044, Russia, Moscow, ul. Krutickaya, 17c7, Krutickoje
podvorie

Tadeusz Kałużny, tadeusz.kaluzny@upjp2.edu.pl; Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II w Krakowie, ul. Franciszkańska 1, pok. 044; 31-004
Kraków

bp Marcin Hintz, m.hintz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teo-
logiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Wojciech Świątkiewicz, wojciech.swiatkiewicz@us.edu.pl, Instytut So-
cjologii, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, ul.
Bankowa 11, 40-007 Katowice

Józef Budniak, jmbudniak@o2.pl, Katedra Prawa Kanonicznego i Eku-
menizmu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Kato-
wicach, ul. Jordana 18, 40-043 Katowice

Adam Matuszek, amat2305@gmail.com, Vršovické náměstí 84/6,
101 00 Praha, Republika Czeska

Sergij Bortnyk, sbortnyk14@gmail.com, Kiev/Ukraine, at Lavrska St.
15, building 70a

Ondrej Štefaňak, ostefanak@ukf.sk, Katedra sociológie FF UKF v Nitre,
B. Slančíkovej 1, 949 01 Nitra, Słowacja

Wojciech Hanc, hanc@pro.onet.pl, ul. Prymasa Karnkowskiego 3, 87-
800 Włocławek

Krystian Muszalik, muszalikkrystian@poczta.fm, ul. Drzymały 1c,
45-342 Opole

Jan Kajfosz, jan.kajfosz@us.edu.pl, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział
Humanistyczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ul. Bielska
62, 43-400 Cieszyn